

ŠAULIO PRIESAIKOS MISIJA IR JOS ĮGYVENDINIMAS

Audrius Skaistys

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Teisės filosofijos ir istorijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 697
Elektroninis paštas auskai@lrs.lt

Pateikta 2011 m. sausio 20 d., parengta spausdinti 2011 m. liepos 25 d.

*Skiriama Lietuvos šaulių sąjungos gyvavimo
90-mečiui ir Lietuvos valstybės nepriklausomybės
atkūrimo 20-mečiui.*

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama šaulių priesaikos instituto kilmė, raida, šio instituto formos, rūšys, misija ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. Kiek leidžia nagrinėti šaltiniai (teisės aktai, kiti dokumentai ir publikacijos), chronologiškai apžvelgiami šaulio priesaikos, kaip atskiro juridinio instituto, atsiradimas Lietuvos rašytinėje teisėje, tarpukario ir dabartinės Lietuvos Respublikos epochų laikotarpiams priskirtinų šaulių priesaikų (iškilmingų pasižadėjimų) tekstai, šaulių priesaikas įtvirtinę teisės aktai. Šaulio iškilmingo pasižadėjimo ir šaulio priesaikos dualistinis tapatumas įrodomas per šių neatskiriamai susijusių teisinių institutų siekiamų vertybių vienodumą ir tų vertybių apsaugos užtikrinimo funkciją. Todėl ir šio straipsnio pavadinime įvardijama tik šaulio priesaika, kaip pirminis institutas, iš kurio buvo išvestas ir šaulio pasižadėjimo institutas.

Apžvelgiamos vertybės, kurioms buvo išpareigojama duodant šaulio priesaiką ar iškilmingą pasižadėjimą. Vertybinė Lietuvos šaulių sąjungos (toliau - LŠS) orientacija siejama su socialiniais procesais valstybėje ir jų raida. Atskirai nagrinėjama LŠS ir jos narių elgsena įgyvendinant šaulių priesaikoje įtvirtintą organizacijos misiją.

Straipsnyje taip pat apžvelgiamos šaulio priesaikos veiksmingumo užtikrinimo teisinės prielaidos, šaulio priesaikos ir šaulio iškilmingo pasižadėjimo santykis ir šio santykio poveikis priesaikos teisinio instituto raidai Lietuvoje bei šaulių įtaka valstybės kūrimo, laisvės ir nepriklausomybės kovoms, atstovavimas įstatymų leidybos institucijoje ir teisinių santykių formavimo srityse.

Reikšminiai žodžiai: šaulys, įžadas, priesaika, priesaikos formulė, iškilmingas pasižadėjimas, jaunojo šaulio iškilmingas pasižadėjimas.

Įvadas

Visuomeninių santykių, susijusių su Lietuvos šaulių sąjunga, teisinis reglamentavimas pastaruosius keturiolika metų iškėlė juos į reikšmingų teisinių santykių kategoriją valstybėje¹¹. Tas pat pasakytina ir apie šių santykių reikšmę tarpukario Lietuvos (1919–1940 m.) socialiniam gyvenimui. LŠS įsikūrė 1919 m., o aneksavus Lietuvą 1940 m. buvo likviduota. 1954 metais LŠS atsikūrė JAV (tretyje), o 1989 metais – jau ir Lietuvoje, gyvuoja jau dvidešimt antrus metus. Šiam tyrimui sukauptas LŠS dokumentų fondas leidžia išsamiai išnagrinėti šaulių priesaikos paskirtį ir jos sąsajas su LŠS misija.

Formuojantis mūsų visuomeninei teisei sąmonei, reikalinga tirti įvairius savo valstybės teisės institutus, jų istorinę raidą. Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti per amžius susiformavusias ir laiko patikrintas teisės raiškos formas, kurios gali praturtinti šiuolaikinės teisės sampratą ir jos raiškos formas. Iš visuomeninių santykių nepelnytai pašalintas priesaikos institutas šiuo metu iš naujo atranda deramą vietą Lietuvos teisės aktuose, o ištikimybė duotai priesaikai pripažįstama konstitucinio lygmens imperatyvu. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambuleje nustatytas teisinės sistemos tęstinumas – lietuvių tauta Lietuvos valstybės teisinius pamatus grindė Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos konstitucijomis². Teisės teoretikams ypač svarbi tyrimo sritis yra visuomeninės teisinės sąmonės tyrimas: „pati visuomeninė teisinė sąmonė (jos racionalioji ir emocinė sritys) yra teisinės tikrovės, kurią privalo tirti ir tirti teisės teorijos mokslas, sritis: įrodinėti, kad tam tikrą teisinę sąmonę turi tiek visa visuomenė (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos arba Jungtinių Amerikos Valstijų visuomenė), tiek tam tikras tos visuomenės atstovas, nė nereikia, nes sąmonės vaidmuo praktikai atsispindi ir teisės aktuose“³ (išskirta autoriaus). Būtent visuomeninės teisinės sąmonės atspindžiai, susiję su šaulių priesaikos institutu, yra šio tyrimo dalykas.

Iš šiuo metu žinomų teisės aktų galime spręsti, kad šaulių priesaika (iškilmingas pasižadėjimas), kaip ir pati LŠS, užėmė ir užima svarbią vietą atskirais Lietuvos gy-

1 LŠS iki šiol yra vienintelė asociacija, kurios veikla reglamentuojama aukščiausią teisinę galią turinčiu aktu – įstatymu.

2 Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008, p. 11.

3 Baublys, L.; Beinoravičius, D., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2010, p. 157.

vavimo laikotarpiais – 1919–1940 ir 1989–2011 metais. Sovietinės okupacijos metu (1940–1941 m. – 1944–1990 m.) LŠS, nors ir pašalinta iš viešojo gyvenimo, sudarė 1941 m. birželio 23 d. sukilėlių, o vėliau ir laisvės kovų branduolį, taip demonstruodama šaulių priesaikoje įtvirtintų vertybių gyvybingumą ir veiksmingumą. Lietuvos partizanai, kurių vadovybė pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus buvo įteisinta Lietuvos valdžia⁴, ir toliau taikė priesaikos institutą, tačiau tai buvo ne šaulių, o Lietuvos partizanų (laisvės kovotojų) priesaika. Beje, partizanų priesaikos formulė yra labai panaši į 1936 m. LŠS statute nustatytą šaulio priesaiką tik su kai kuriais nedideliais pakeitimais. Tai nepaneigiamai įrodo šaulių dalyvavimą Lietuvos laisvės kovose 1944–1953 metais. Šaulių priesaikos institutą iki šiol taiko 1954 m. Jungtinėse Amerikos Valstybėse (JAV) susikūrusi Lietuvos šaulių sąjunga tremtyje (dabar – išeivijoje), kuri ir šiuo metu vienija JAV, Kanadoje, Australijoje ir kitose valstybėse gyvenančius šaulius. Tautinio atgimimo laikotarpiu – 1988–1990 m. – pastebimas ir priesaikos instituto atgimimas. Viena iš pirmųjų organizacijų, atsikūrusi 1989 m., buvo Lietuvos šaulių sąjunga ir jos atsikūrimas buvo susijęs su šaulio priesaikos davimu, ją davę asmenys paskelbdavo apie LŠS atsikūrimą vienoje ar kitoje Lietuvos vietovėje.

Šio tyrimo tikslas – atskleisti šaulių priesaikos instituto atsiradimo, panaikinimo ir atgimimo Lietuvoje aplinkybes, šaulio priesaikos paplitimo, prestižo ir jos misijos veiksmingumo klausimą. Nagrinėjant šaulių priesaikų tekstus galima spręsti apie jos galiojimo metu buvusią ar esamą valstybės santvarką, visuomenėje vyravusią vertybių sistemą, taip pat konkretų laikotarpį arba to laikotarpio svarbiausius įvykius.

Tyrimo taikomi kalbinis (lingvistinis, arba verbalinis), sisteminis, istorinis, lyginamasis ir loginis metodai. Šiais metodais bandoma atskleisti šaulių priesaikos misiją ir jos įgyvendinimo veiksmingumą.

1. Socialinė būtinybė Lietuvos šaulių sąjungai ir šaulių priesaikai atsirasti ir plėstis

Įkuriant LŠS svarbų vaidmenį suvaidino Spaudos biuro prie Ministrų kabineto 1919 m. birželio 27 d. sušauktas trečiasis didesnis susirinkimas, įsteigęs ginkluotą visuomeninę draugiją, pavadintą šaulių vardu. Taip susikūrė LŠS, ir jos oficialia susikūrimo diena laikoma 1919 m. birželio 27 d.

Grėsmės Lietuvos nepriklausomybei 1919–1920 m. buvo postūmis patriotiškai nusiteikusiai ir aktyviai veikti pasiryžusiai visuomenės daliai burtis į kariškai organizuojamą visuomenės organizaciją – Šaulių sąjungą.

Krašto apsaugos ministerija 1919 m. rugsėjo 15 d. patvirtina Šaulių sąjungos įstatus, priimtus visuotiniame LŠS Kauno skyriaus susirinkime 1919 m. rugsėjo 5 d., ir taip

4 Lietuvos Respublikos pasipriešinimo 1940–1990 metų okupacijoms dalyvių teisinio statuso įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 12-230; Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-241; Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija „Dėl Jono Žemaičio pripažinimo Lietuvos valstybės vadovu“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 30-1166.

sukarina šią sportinę-pilietinę organizaciją⁵. 1919 m. gruodį Sajungoje buvo jau 805 nariai – 16 skyrių (39 būriai).

Minėtuose įstatuose randame šaulių priesaikos instituto užuomazgų, nes pagal 1919 m. įstatų 19 straipsnį „šauliais galėjo būti visi įvairaus amžiaus Lietuvos piliečiai, dori žmonės, nepadarę nusikaltimų pagal baudžiamuosius įstatymus“ (išskirta *autoriaus*). Šių įstatų 20 straipsnis nurodo, kad naują narių, rekomenduotą dviejų šaulių pagal įžadą, priima LŠS skyriaus valdyba.

Kaip matome iš šio įžado teksto, atitinkančio to meto politinę ir visuomeninę Lietuvos padėtį, įžadą davę šauliai pirmiausia turėjo užtikrinti Lietuvos nepriklausomybę. Tai jie suprato kaip kovojimą su tos nepriklausomybės priešininkais iki tol, kol bent vienas priešininkas bus Lietuvoje. Pažymėtina, kad įžade nėra išreiškiama ištikimybės suverenui (Tautai, monarchui, ar Lietuvos Respublikai). Galima spėti, kad tuometinis LŠS vadas iš bajorų luomo kilęs V. Pūtvis-Putvinskis vengė tai atspindėti įžado tekste. Tai buvo aktualu ir Krašto apsaugos ministerijai, patvirtinusiai įstatus, nes tuo laikotarpiu dar buvo įmanomi įvairūs Lietuvos politinės sąrangos variantai. Dar buvo neišrinktas Steigiamasis Seimas, kuris pagal Lietuvos Valstybės Tarybos sprendimą ir turėjo nustatyti Lietuvos politinės santvarkos formą. Šis Seimas buvo išrinktas tik 1920 m. balandžio 15 d. Svarbi ir antro šaulio įžado sakinio dalis „*Aš prižadu susirišti su kitais šauliais broliškais ryšiais (...)*“. Ji yra ir dabar vartojamo kreipinio „broliai ir sesės šauliai“ pirmtakas.

Pats įžadas galėtų būti vertinamas kaip šaulių priesaikos kilmės šaltinis ir netgi priesaikos atitikmuo. Įvertinant vieną iš V. Pūtvio-Putvinskio kuriamos šaulių ideologijos principų – „Šaulys turi būti visų pirma absoliučiai teisingas ir doras. *Jo žodis turi atstoti kitų priesaiką*“⁶ – šaulio duotas žodis, o šiuo atveju – įžadas (pažadas), reiškė, kad jis savo svarba prilyginamas kitų asmenų (pvz., karių ar pareigūnų) priesaikai.

Lietuvos šaulių sąjunga didėjo, plėtėsi, jos veikla valstybės nepriklausomybės gynimo ir visuomenės saugumo užtikrinimo srityje darėsi vis reikšmingesnė. Pats LŠS susikūrimas, matyt, buvo susijęs ir su to, kad šalyje jau nuo 1919 m. gegužės vidurio buvo prasidėjusi savanorių mobilizacija kovoms su bermontininkais, Kaune ir kituose Lietuvos miestuose paaštrėjo vadinamojo „fronto užnugario“ saugumo problema. Šią mintį patvirtina ir tai, kad lenkai bandė išnaudoti susiklosčiusią padėtį organizuodami valstybės perversmą, o ką tik susikūrusi LŠS 1919 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. jau dalyvavo likviduojant POW sąmokslą Kaune, o vėliau – išvarant bermontininkus iš Lietuvos 1919 m. spalio–gruodžio mėn.

Išaugo ir šios sukarintos visuomeninės organizacijos reikšmė visuomenėje. Tai liudija tas faktas, kad tarp Steigiamojo Seimo narių buvo net 19 šaulių. Netrukus po LŠS įsikūrimo, 1920 m. balandžio 14–15 d. Lietuvoje buvo surengti pirmieji demokratiniai rinkimai į Steigiamąjį Seimą. Iš 112 (per 1920–1922 m., kol veikė šis Seimas, dalis jo narių pasikeitė, iš viso jų buvo 150) šio Seimo narių 19 buvo šauliai⁷. Tai, matyt, irgi

5 *Pagrindiniai Lietuvos šaulių sąjungos įstatai*. Kaunas: Lietuvos valstybės spaustuvė, 1919.

6 Pūtvis-Putvinskis, V. *Gyvenimas ir parinktieji raštai*. Čikaga: LŠS tremtyje leidinys, 1973.

7 *Didysis Lietuvos parlamentarų biografinis žodynas*. Ragauskas, A.; Tamošaitis, M. (sud.). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, T. 2.

turėjo reikšmės, kad iš 268 įstatymų, kuriuos priėmė Steigiamasis Seimas, vienas buvo skirtas LŠS, o pagal eiliškumą tai buvo 114 įstatymas⁸.

Pateikiama lentelė akivaizdžiai iliustruoja šaulių socialinį aktyvumą ir žymų išitraukimą į politinį ir visuomeninį gyvenimą, palikusį nemenką indėlį į tarpukario Lietuvos parlamentarizmo tradiciją.

Lentelė. Šaulių dalyvavimas įstatymų leidybos institucijose 1920–1940 m.

Institucija, jos veiklos laikotarpis	Institucijos narių skaičius	Institucijos narių, priklausiusių LŠS, skaičius	Proc.	Priimti teisės aktai skirti LŠS	Pastabos
Steigiamasis Seimas (1920–1922)	112	19	17%	1921 m. įstatymas	
I Seimas (1922–1923)	90	16	17,7%		
II Seimas (1923–1926)	79	16	20,2%	1924 m. įstatymas	
III Seimas (1926–1927)	92	16	17,4%		
Respublikos Prezidentas Antanas Smetona (1927–1940)	1	1	100 %	1935 m. įstatymas	Dalyvavo LŠS veikloje
IV Seimas (1936–1940)	49	16	32,7%		

2. Šaulio priesaika kaip vidinis asmens pasiryžimas ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę

Lietuvos nepriklausomybės kovos su bolševikais ir bermontininkais, Lietuvos ir Lenkijos karas dėl Seinų, Alytaus, Druskininkų, Varėnos, Perlojos, Merkinės, Vilniaus ir Vilniaus krašto, prasidėjęs 1919 m., davė naują postūmį įgyvendinti LŠS misiją ir LŠS nario įžade nurodytas vertybes – „*ginti, ligi būsiu gyvas, Tėvynės Lietuvos nepriklausomybę, naikinti priešininkus visomis karo priemonėmis ir nesiliauti kovojus, kol bent vienas priešininkas bus Lietuvos žemėje*“. Šio tyrimo metu aptikta 1920 m. šaulių fronto štabo Alytaus skyriaus šaulio priesaikos ir būrio vado pasižadėjimo tekstai, kurie neatspindėjo oficialiuose teisės aktuose (LŠS įstatuose), bet galėjo būti patvirtinti LŠS Centro valdybos (LŠS vado įsakymu) arba LŠS fronto štabo ar net lauko štabų vadų įsakymais. Nors ši priesaika atsirado dėl konkrečių istorinių aplinkybių – kovų su lenkais,

8 *Didysis Lietuvos parlamentarų biografinis žodynas*. Ragauskas, A.; Tamošaitis, M. (sud.). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007, T. 3.

bet jos formuluotėje įtvirtintos bendro pobūdžio vertybės, būdingos nepriklausomybės kovų meto priesaikoms:

„Aš /Vardas Pavardė/ prisiekiu visados būti geru šauliu, klausyti savo vadų ir niekadus neatsisakyti nuo gynimo savo tėvynės Lietuvos. Dieve man padėk.“⁹ Tuo pat metu ir tame pačiame fronte trečiajame štabe buvo duodamas toks pasižadėjimas:

„Mes, Pranė Šimkūnytė, Ona Jauniškytė ir Marė Čipkutė, *tvirta valia ir visa siela prižadame ginti, ligi būsim gyvos, Tėvynės Lietuvos nepriklausomybę*, susirišti su kitais šauliais broliškais ryšiais, laikyti visus Sąjungos įstatus, instrukcijas ir be prieštaravimo klausyti savo vado ir valdybos įsakymų.“¹⁰ Kaip matome, pati pirmoji šaulių priesaika ir šaulių pasižadėjimo institutas pabrėžė pagrindinį to meto LŠS uždavinį – Lietuvos nepriklausomybės gynimą. Tai, be abejo, buvo pagrindinė tuometės LŠS funkcija ir net misija.

Pažymėtina, kad pirmosios šaulių priesaikos (pasižadėjimai) įtvirtina tiek pačios organizacijos vidaus struktūros ir drausmės tikslus, tiek strateginį tikslą – Lietuvos nepriklausomybę.

Šią garbingą misiją įgyvendino jau tūkstančiai organizacijos narių: 1920 m. vėlyvą rudenį Simno-Varėnos ruože buvo 1,5 tūkst., o IV štabo žinioje – 1 tūkst. vyrų¹¹. Kaip matome iš išlikusių pasižadėjimą davusių merginų vardų ir pavardžių, dėl Lietuvos laisvės kovojo ne vien vyrai. Neatsakytas tik klausimas, kodėl jau tada buvo pradėta kartu taikyti priesaikos ir pasižadėjimo institutus, nors akivaizdu, kad jie duodami siekiant to paties tikslo. Tai galėjo būti susiję su tuo, kad pasižadant nebuvo kreipiamasi į Dievą pagalbos, o tai, autoriaus manymu, yra būtinas priesaikos elementas, arba dėl to, kad priesaiką ir pasižadėjimą duodavo skirtingų lyčių atstovai. Dar vienas įdomus aspektas, kad pasižadama buvo ir grupėmis, tą akivaizdžiai iliustruoja pasižadėjimo tekstą pradedantis įvardis „Mes...“. Šaulio iškilmingas pasižadėjimas buvo panašus į šaulio priesaiką dėl šiais institutais siekiamų ir ginamų vertybių – Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Kartu šie institutai buvo organizacijos narius vienijantis bei drausminantis elementas. Pasiryžimas (*tvirta valia ir visa siela*) paaukoti net gyvybę kovojant dėl šių vertybių yra ypač svarbus aspektas, rodantis to laikmečio visuomenės tautinį sąmoningumą ir pasiryžimą ginti savo šalį ir savo teisėtai išrinktą valdžią.

Pasižadėjimas kaip teisiškai įpareigojantis institutas nepriklausomybės karo laikmečiu buvo taikomas gana plačiai. Pasižadėjimas buvo susijęs su tam tikrų karinių užduočių vykdymu, taip pat ir pasižadėjimu nenaudoti karinės amunicijos kitiems nei valstybės gynimas tikslams ir ataskaitos už jos naudojimą pateikimu:

„Aš žemiau pasirašęs..... būrio vadas priėmiau iš LŠ [Lietuvos šaulių] štabo savo žinion ir atakomybėn ..... šautuvų, ... šovinių, ... rankinių granatų ir kartu *pasižadu*:

1) kad *ginklai nebus vartojami asmeniniams reikalams*; 2) kad *nebus pavartoti prieš valdžią*; 3) kad *nebus pavartoti paremti bent kokios partijos politiką*; 4) kad *būrys apsiims kovoti su priešu iš vidaus ir iš lauko*; 5) kad *ginklai pareikalavus bus grąžinti*

9 Lietuvos šaulių sąjungos istorija. Liekis, A. (sud.). Vilnius: Lietuvos šaulių sąjungos centro valdyba, 1992, p. 42.

10 *Ibid.*

11 *Ibid.*

tie patys NN [pagal nr.]; 6) kad jie bus tvarkoje užlaikomi; 7) pristatyti smulkias žinias, kam išduotas ginklas; 8) pristatyti smulkią apskaitą suvartotų šovinių.“¹²

Pasižadama buvo ir bendradarbiauti (tarp kariuomenės ir šaulių) vykdant bendrą valstybės gynimo darbą:

„Aš, [žiemryčių] baro viršininkas, pasižadu *aprūpinti šaulius maistu kareivio porcija ir kiek išgalėdamas nesiūsiu nemokančių vartoti ginklo į pirmąją baro liniją.*“

„Aš, šaulių viršininkas, pasižadu duoti esančius mano žinioje šaulius baro gynimo reikalams, *kad bendrai su kariuomene gintume Lietuvos nepriklausomybę.*“¹³

Paskutiniai šaulių viršininko pasižadėjimo žodžiai atspindi tuometės LŠS esmę – bendra su kariuomene Lietuvos nepriklausomybės gynyba.

Kovų už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę laikotarpis ir buvo ta socialinė terpė, kurioje gimė tokie dariniai kaip Lietuvos kariuomenė (savanorių pagrindu) bei sukarinta organizacija Lietuvos šaulių sąjunga. Jos atitiko to meto atsikūrusios Lietuvos visuomenės poreikį užtikrinti ginkluotą gynybą nuo išorės ir vidaus priešų ir sukurti bei palaikyti saugumo jausmą. Būtent LŠS kartu su Lietuvos kariuomene ir policija aktyviai veikė šioje srityje. Tos pačios socialinės prielaidos, pastūmėjusios tuometinę inteligentiją iškelti ir įgyvendinti idėją įkurti LŠS, paskatino sukurti ir šaulio priesaikos institutą, kuris, kaip ir visa organizacija, buvo skirti priesaikoje nurodytų vertybių apsaugai.

Lietuvos kariai prisiekdavo jau nuo 1919 m. gegužės 11 d.; pirmieji savanoriai, Kauno Rotušės aikštėje davę priesaiką, išskubėjo į frontą. Atkreiptinas dėmesys, kad kario ir šaulio priesaikos labai skyrėsi jose įrašytomis vertybėmis, kurių laikytis būdavo įsipareigojama. Lakoniškoje šaulio priesaikoje išskirtos tik tris tikslus atspindinčios vertybės (drausmė, vidinė organizacija, Lietuvos nepriklausomybė), o iškilminga (net patosinė) kario priesaika siekiama „teisingai tarnauti“, „ištikimybės konstitucijai“, „drausmingumo“, „paslapčių saugojimo“, „besąlyginio Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės gynimo“, „ginti mūsų žmones ir žemes“, „griežto elgesio su priešu“, „informuoti vadovybę apie priešą“.¹⁴

Apie šaulių ištikimybę priesaikoje nurodytoms vertybėms byloja visa Lietuvos nepriklausomybės kovų istorija, kuri vaizdžiai atspindėta vieno iš Lenkijos karininkų mjr. S. Aleksandravičiaus pranešime „Turėjome nuostolių nuo jų partizanų „šaulių“. Sekė mus iš uždangos, iš miškų pakraščių ar iš už pelkių mus apgaudinėjo. Paimti į nelaisvę su ginklu rankose ir nuteisti sušaudyti – neleisdavo sau užrišti akių. *Mirdavo drąsiai ir su orumu, atiduodami gyvybes atskirumo ir nepriklausomybės idėjai.*“¹⁵

2.1. Šaulių priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo įtvirtinimas Lietuvos teisės aktuose 1921–1940 m.

Atsižvelgiant į visuomeninių santykių, susijusių su LŠS veikla valstybėje, svarbą, 1921 m. liepos 7 d. Steigiamajame Seime priimtas Lietuvos šaulių sąjungos įsta-

12 *Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919–2004*. Kavaliauskas, V.; Širvinskas, J.; Jegelevičius, S. (sud.). Kaunas: Lietuvos šaulių sąjunga, 2005, p. 38.

13 *Lietuvos šaulių sąjungos istorija*, supra note 9, p. 43.

14 Krašto apsauga. *Krašto apsaugos ministerijos informacinis leidinys*. 2008, 20(149): 5.

15 *Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919–2004*, supra note 12, p. 44.

tymas (paskelbtas *Valstybės žiniose* 1921 m. rugpjūčio 11 d.). Jo 6 straipsnis įtvirtino šio įstatymo galiojimą šauliams, tarp jų ir tiems, kurie buvo įstoję į LŠS pagal minėtus 1919 m. rugsėjo 15 d. įstatus. Pagal LŠS įstatymo 6 straipsnio nuostatas, „Šauliai, eidami Valstybės gynimo darbą, naudojami visomis karių teisėmis bei privilegijomis, nukentėję ar žuvę fronte, ar teikdami pagalbą valdžios ar savivaldybių organams naudojosi pašalpomis ir pensijomis kaip kariai“, bet svarbesnės yra įstatymo 2 straipsnio nuostatos, teigiančios, kad šauliais „gali būti visi Lietuvos piliečiai ir pilietės, kurie stovi ant pamato nepriklausomos demokratinės Lietuvos Respublikos, kurie nebuvo baudžiami už kriminalinius bei tėvynės išdavimo ar kokius kitus nusikaltimus ir nusižengimus, atimančius visas arba kai kurias piliečių teises“¹⁶. Ši nuostata duoda aiškią nuorodą į Steigiamojo Seimo 1920 m. gegužės 15 d. vienbalsiai priimtą ir paskelbtą Lietuvos Nepriklausomybės deklaraciją ir pagal ją nustatytą valstybės valdymo formą ir režimą – „nepriklausomą Lietuvos valstybę kaip demokratinę respubliką“¹⁷, kartu siejant tai, kad šauliais gali būti tik tie piliečiai ir pilietės, kurie remia nepriklausomos demokratinės Lietuvos Respublikos idėją ir pasirengę už ją kovoti. Tą galima atsekti iš įstatyme suformuluoto LŠS tikslo – „stiprinti ir didinti valstybės gynimo pajėgas“¹⁸.

Netrukus po šio įstatymo įsigaliojimo, 1921 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Vyriausybė partvirtino Šaulių sąjungos Karinės organizacijos dėsnius¹⁹. Jie paskelbti *Vyriausybės žiniose* 1921 m. rugsėjo 28 d. LŠS įstatyme ir minėtuose dėsnuose nieko nekalbama apie šaulių priesaiką ar pasižadėjimą, todėl kartu buvo duodamas 1919 m. LŠS įstatuose nustatytas įžadas ir 1920 m. LŠS Centro valdybos sudaryto Centro štabo nustatyta priesaika, kurią duodavo į frontą siunčiami šauliai²⁰.

Šaulių kovas už Lietuvos nepriklausomybę ir laisvę bei žemių vientisumą vainikavo Klaipėdos išvadavimo 1923 m. pradžioje operacija. Visą nepriklausomybės kovą laikotarpį LŠS buvo aktyvi svarbiausių įvykių dalyvė. Tai ir lėmė jos statuso teisinį įtvirtinimą svarbiausius visuomeninius santykius reguliuojančiame teisės akte – įstatyme.

Pirmas šaulių priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo įstatymo lygmeniu reglamentavimas nustatytas 1924 m. liepos 18 d. Lietuvos šaulių sąjungos įstatyme. Jo 6 straipsnis nurodo: „Lietuvos šaulių sąjungos nariai vadinasi šauliai. Stodami į Sąjungą, šauliai priima priesaiką arba daro iškilmingą pasižadėjimą klusnumo ir ištikimybės Lietuvos Respublikai ir jos Konstitucijai (išskirta autoriaus). Įstojimo į Šaulių sąjungą tvarka nustato statutas.“²¹ Kaip matyti iš šio teksto, šauliai prisiekia arba pasižada būti klusnūs ir ištikimi jau ne vien Lietuvos Respublikai, bet ir jos Konstitucijai. Tai labai svarbus akcentas, nes, Steigiamajam Seimui 1922 m. rugpjūčio 1 d. priėmus nuolatinę Lietuvos Valstybės Konstituciją, skelbiančią, kad Lietuva yra nepriklausoma demokratinė respublika, kurioje suvereni valstybės valdžia priklauso tautai, šauliai savo priesaika

16 Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1921, Nr. 70-624.

17 Steigiamojo Seimo 1920 m. gegužės 15 d. Lietuvos Nepriklausomybės deklaracija [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-10]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1666&p_d=2817&p_k=1>.

18 Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1921, Nr. 70-624.

19 Šaulių sąjungos Karinės organizacijos dėsniai. *Valstybės žinios*. 1921, Nr. 71-637.

20 *Lietuvos šaulių sąjungos istorija*, supra note 9, p. 42.

21 Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1924, Nr. 166-1154.

arba iškilmingu pasižadėjimu susisieja ištikimybės saitais su šia Konstitucija, o kartu ir su joje įtvirtinta valstybės valdymo forma ir režimu. Atkreiptinas dėmesys, kad iki 1922 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos galiojo Steigiamojo Seimo 1920 m. priimta Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija, su kuria šaulių nesiejo nei įžadas, nei jos veiklą reglamentuojantys teisės aktai. Tačiau šauliai, matyt, reaguodami į 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje įtvirtintą valstybės demokratinį pobūdį, nuo 1922 m., prieš užimdami šaulių būrio vado pareigas, duodavo pasižadėjimą: „*dėti visas pastangas, kad man pavestas būrys būtų ištikimas demokratiniam mūsų valstybės sutvarkymui* ir, jei būtų reikalas, *ginti Seimo pastatytą valdžią nuo pasikėsinimo iš šalies ar vidaus*“²², taip pat „pildyti be prieštaravimo visus skyriaus vado ir Centro valdybos įsakymus“²² (išskirta autoriaus), o tai suponuoja labai aiškia vertybių subordinaciją. Pirmiausia – ištikimybė demokratinėi valstybės santvarkai, paskiau – ginti Seimo, kaip Tautos atstovybės, suformuotą valdžią, paskiausiai – vykdyti savo tiesioginių vadų ir kolektyvinio organizacijos valdymo organo įsakymus.

Vadovaujantis pirmojo LŠS įstatymo nuostatomis 1925 m. rugpjūčio 21 d. LŠS vado įsakymu Nr. 29 buvo patvirtintas Laikinis Lietuvos šaulių sąjungos vidaus tvarkos statutas²³, o jame ir šaulių iškilmingo pasižadėjimo tekstas bei kitos su šiuo teisiniu institutu susijusios nuostatos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šis LŠS statutas buvo laikinasis, nes priimtas LŠS Centro valdybos pirmininko M. Šalčiaus atsižvelgiant į LŠS įstatymo 1 straipsnį ir Krašto apsaugos ministro 1925 m. rugpjūčio 19 d. rezoliuciją, o pagal 1924 m. LŠS įstatymo 1 straipsnį organizacijos vidaus tvarką nustatanti statutą patvirtinti turėjo Ministrų kabinetas (Vyriausybė). Gal todėl Laikinojo LŠS statuto 6 straipsnyje buvo įtrauktas tik iškilmingo pasižadėjimo institutas²⁴. Šiame statute neatsirado vietos šaulio priesaikai, nors LŠS įstatymo 6 straipsnyje parašyta „šauliai *priima priesaiką arba daro iškilmingą pasižadėjimą* klusnumo ir ištikimybės Lietuvos Respublikai ir jos Konstitucijai“ (išskirta autoriaus). Gal ši įstatymo nuostata buvo suprasta taip, kad užtenka vieno iš dviejų nurodytų institutų, nes pats įstatyme pavartotas jungtukas „arba“ nurodo jų netapatumą, bet kartu ir vieno iš jų pakankamumą tapti LŠS nariu. Tikėtina, kad dauguma šaulių, dalyvavusių nepriklausomybės kovose, buvo davę šaulio priesaiką, o kai kuriais atvejais ir kario priesaiką; tai, matyt, suformavo nuomonę dėl galimo priesaikų dubliavimosi. Antra vertus, šaulio iškilmingas pasižadėjimas pasižymėjo sinonimiškumu priesaika siekiamų vertybių apsaugos prasme. Atkreiptinas dėmesys, kad iškilmingame pasižadėjime atsispindėjo tai, jog nepriklausomybės kovos jau yra praeitis, todėl pasižadama „*atsidėjus ruoštis tėvynės Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės gynimui*“, o „*stojęs [ją] ginti*“ pasižada tai daryti „nėgailėdamas nei sveikatos nei gyvybės“. Nežinia, ar paties tuometinio LŠS vado M. Šalčiaus asmenybė, ar jo nuostatos dėl LŠS misijos, o gal jo santykiai su tuometine kariuomenės vadovybe iškilmingo pasižadėjimo tekste atsispindėjo jau naujais atspalviais: „sąžiningai atlikdamas visas man uždedamas pareigas, *saugosiu Demokratinės Lietuvos Respublikos Konstituciją*“,

22 Lietuvos šaulių sąjungos istorija, supra note 9, p. 178.

23 *Laikinis Lietuvos šaulių sąjungos vidaus tvarkos statutas*. Kaunas: K. Narkevičiaus ir V. Atkočiūno spaustuvė, 1925.

24 *Ibid.*, p. 5.

šventai laikysiu visas patikėtas man paslaptis, niekuomet su Lietuvos priešais nesidėsiu, jokių žinių jiems nei raštu, nei žodžiu neteiksiu ir visa, ką tik apie juos sužinosiu, tuojau savo viršininkams pranešiu, *saugosiu šalies gerovę ir visame kame elgsiuos kaip doram, klusniam ir narsiam šauliui ir piliečiui elgtis pridera*“. Daugelis šių nuostatų pasižymėjo tokiu universalumu, kad net pasiekė mūsų laikus ir atsispindi dabarties priesaikose: sąžiningas pareigų atlikimas, demokratinės konstitucijos apsauga, paslapčių apsauga, nebendradarbiavimas su priešu, šalies gerovės apsauga, doras, klusnus ir narsus elgesys, priderantis ir šauliui, ir piliečiui. Būtent išsąmonintas piliečio, o kartu ir šaulio pareigų vykdymas ir būtų būtina sąlyga, vedanti į šalies gerovę.

Pakeitus LŠS įstatymą ir statutą keitėsi ir visa organizacija, nors buvo išlaikytas jos visuomeniškas statusas ir apsiginklavimas. Išnykus ginkluoto valstybės gynimo prioritetui, 1926 m. LŠS Cento valdyba nusistatė organizacijai šią kryptį „Tuo tarpu, kai įvairios mūsų partijos ir organizacijos kuria politinę ir ekonominę valstybės buitį, Šaulių sąjungai tenka ypatingai rūpintis auklėti bendrus tautos ir valstybės idealus, jungiant savo eilėse visų valstybiškų partijų žmones“²⁵.

1924 m. LŠS įstatymo redakcija išsilaikė iki pat 1935 m. liepos 15 d., kai buvo pakeistas visas LŠS įstatymas²⁶, pagal kurio 19 straipsnį: „19. Stodamas į Sąjungą, kiekvienas asmuo prisiekia arba iškilmingai pasižada būti klusniu ir ištikimu Lietuvos Respublikai. Priesaikos ir pasižadėjimo tekstus nustato Šaulių sąjungos statusas.“

Per Laikinojo LŠS statuto galiojimo laikotarpį 1925–1935 m. Lietuvoje įvyko keletas visuomeninių-politinių įvykių ir net sukrėtimų (1927 m. perversmas, po kurio A. Smetona atėjo į valdžią). Pirmoji „smetoninė“ (1928 m.) Konstitucija Lietuvą dar deklaravo kaip Demokratinę Respubliką, o 1938 m. Konstitucijos 3-iasis straipsnis jau skelbė, kad „Lietuvos valstybė yra Respublika“. Žodžio „demokratinė“ pašalinimas iš Konstitucijos reiškė formalų demokratinės santvarkos atsisakymą. Nieko nuostabaus, kad iš šaulių priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo „demokratija“ buvo išnykusi jau anksčiau – 1936 m. pakeitus LŠS Statute esančius šaulių priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo tekstus.

Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Smetona 1936 m. balandžio 23 d. patvirtino LŠS Statutą. Šio statuto 237 punktą nustato šaulio priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo tekstus²⁷.

Priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo formulėse nebeliko pasiryžimo saugoti „Demokratinės Lietuvos Respublikos Konstituciją“ motyvo, bet kitos formulės sudėtinės dalys liko iš esmės nepakitusios.

2.2. Šaulio priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo skirtumai

Lygindami šaulių priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo tekstus akivaizdžiai matome, kad priesaiką duodavo tikintieji, nes su tikėjimu susiję žodžiai junginiai „prisiekiau Visagaliai Dievui akivaizdoje“, „šventai laikysiu visas patikėtas man paslaptis“, „Tepa-

25 Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919-2004, supra note 12, p. 125.

26 Šaulių sąjungos įstatymas. Valstybės žinios. 1935, Nr. 490-3423.

27 Šaulių sąjungos įstatymas ir statusas. Kaunas: Šaulių sąjungos leidinys, 1936, p. 64–65.

deda man Viešpats Dievas mano darbuose Tėvynei Lietuvai“. Tuo tarpu iškilmingame pasižadėjime įvedamos formuluotės, nesusijusios su tikėjimu: „iškilmingai pasižadu“, „saugosiu patikėtas man paslaptis“, „visada atsidėjęs dirbsiu Tėvynei Lietuvai“. Tai atspindėjo ir LŠS statuto nuostatose, susijusiose su priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo davimo ceremonijos vieta: tikintieji, „Priimtieji į šaulių eiles, prisiekia arba iškilmingai pasižada. *Prisiekiama bažnyčioje arba aikštėje*“, tuo tarpu duodant pasižadėjimą „*Iškilmingai pasižadama aukštesniojo viršininko akivaizdoje*“²⁸. Tačiau valstybę abi šalys laiko vienoda vertybe ir jos naudai pasiruošusios vienodai veikti. Tai reiškia, kad priesaika ir iškilmingas pasižadėjimas sutapo savo turiniu, o skyrėsi kultūrinės tradicijos, t. y. formos, požūriū.

Tai rodo, kad tuometinėje Lietuvos visuomenėje buvo išplitęs sekuliarumas, atsispindėjęs ir visuomeninius santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose, o šiuo atveju LŠS įstatyme ir statute. Tokiu būdu siekiama neatstumti netikinčiųjų, bet, atvirkščiai, visais įmanomais būdais – šiuo atveju panaudojant priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo dualizmą – juos integruoti bendram veikimui Lietuvai naudingoje srityje. Tas, be abejo, didino šių atskirų, bet tam pačiam tikslui ir vertybinei misijai naudojamų teisės institutų veiksmingumą.

1935 m. LŠS įstatyme priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo veiksmingumui užtikrinti svarbus yra 20 straipsnis, kuris įtvirtino šių institutų turinio sutaptį: „Už tarnybinius nusikaltimus ir nusižengimus, *už priesaikos ar iškilmingo pasižadėjimo sulaužymą, už neleistiną ginklo vartojimą ir už šaulio garbę žeminančius veiksmus šauliai atsako karo teisme arba drausmės tvarka kaip kariai*“²⁹. Pažymėtina, kad, kaip ir priesaika, iškilmingas pasižadėjimas yra „sulaužomas“, ir ne bet kaip, nes įtvirtinamas vertinamasis šio veiksmo pobūdis, o „šiurkščiai arba grubiai“.

Šis tyrimas rodo, kad šaulių priesaika ar iškilmingas pasižadėjimas yra prilyginami kario priesaikai ir atitinkamai šių dviejų institutų laikymąsi užtikrina tiek karo teismas, tiek Lietuvos kariuomenės drausmės statutas.

Svarbu pažymėti, kad 1936 m. balandžio 23 d. patvirtintas LŠS statutas nutraukė 1925 metų Laikinojo Lietuvos šaulių sąjungos vidaus tvarkos statuto galiojimą; taip buvo išspręstas jau anksčiau aptartas šaulio priesaikos nebuvimo klausimas. Tas faktas tik patvirtina tuo metu Lietuvos teisės aktuose jau nusistovėjusių priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo sintezę, kuri rado deramą vietą reglamentuojant LŠS ir valstybės santykius.

2.3. Šaulių priesaikos vykdymas po 1940 metų

Tai, kad 1940 m. Sovietų Rusijai aneksavus Lietuvą LŠS buvo panaikinta³⁰ ir įrašyta į NKVD „juodąjį sąrašą“, rodė, jog šaulius sovietai laikė itin pavojingais „nacionalistiniais elementais“ ir pasmerkė juos bei jų šeimų narius represijoms. Absoliuti dauguma

28 *Šaulių sąjungos įstatymas ir statutas, supra note 27, p. 64.*

29 *Ibid.*, p. 13.

30 Rėmeris (Romeris), M. *Lietuvos sovietizacija 1940–1941*. Vilnius: Litanus, 1989, p. 34.

šaulių liko ištikimi priesaikai ir 1940–1941 m. įsitraukė į antisovietinio pasipriešinimo pogrindį. Partizanais save vadinusių šaulių būriai – viena svarbiausių 1941 m. birželio 22–23 d. prasidėjusio sukilimo prieš sovietinius okupantus jėgų. Birželio 24 d. buvo paskelbta šaulių mobilizacija: šauliai, kurie dar nebuvo įsitraukę į sukilimą, privalėjo nedelsdami atvykti į savo būrių vadavietes, buvusias iki 1940 m. birželio 15 d. Kai kurie tyrėjai nurodo, kad sukilime dalyvavo per 100 tūkstančių Lietuvos partizanų ir šaulių³¹, kitų istorikų duomenimis, jų tegalėjo būti 20 tūkstančių³². Per sukilimą žuvo apie 4000 sukilėlių ir kitų žmonių³³. Juos pakeitę nacistinės Vokietijos okupantai šaulių taip pat netoleravo. 1944–1945 m. prasidėjusi Sovietų sąjungos reokupacija užtruko iki 1990 m.

Nuo 1944 m. šauliai dalyvavo partizaniniame kare, kuriame jie jau davė partizano (laisvės kovotojo) priesaiką, o nuo 1949 m. vasario 16 d. įvykusio partizaninio judėjimo vadų susirinkimo – ir partizano iškilmingą pasižadėjimą (netikintieji). Organizuotas pasipriešinimas okupantams tęsėsi iki 1953 m., o nuo 1954 m. Lietuvos šauliai tremtyje (JAV, Kanadoje, Australijoje ir t. t.) ir toliau taikė šaulio priesaikos institutą. Šaulio priesaika šiame tyrime išanalizuota kaip modelis pareiginės (karinės) priesaikos, kurios vykdymas nenutrūko nuo jos atsiradimo 1919 m. iki šių dienų.

3. Lietuvos šaulių sąjunga ir jos priesaikos instituto atkūrimas, jo naujoji paskirtis ir teisinė reglamentacija

Atkuriant LŠS 1989 m. rugpjūčio 22 d. patvirtinti šaulio priesaikos ir šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstai. Simboliška, kad pirmieji šauliai prisiekė 1989 m. rugsėjo 18 d. Kelmėje, prie LŠS įkūrėjo Vlodo Pūtvio-Putvinskio kapo. Asmenys, 1989 m. atkurdami Šaulių sąjungą, davė priesaiką ar iškilmingą pasižadėjimą, panašius į 1936 metais LŠS statute nustatytą šaulių priesaiką ar iškilmingą pasižadėjimą. Šiek tiek pakeistame priesaikos tekste prisiekama ne vien Dievo, bet ir „Lietuvių Tautos akivaizdoje“, o už priesaikos sulaužymą „tenubaudžia mane Dievas ir pasmerkia Tauta“. Tas pats, tik be Dievo, atkartota ir iškilmingo pasižadėjimo tekste. Galima sakyti, priesaikos ir pasižadėjimo tekstai pakeisti labai laiku ir atspindi to meto LŠS teisinę padėtį. Dar nelegalizavus LŠS, šios priesaikos nesilaikymą buvo galima sankcionuoti tik visuomeninio poveikio priemone – Tautos pasmerkimu, o tikintiesiems buvo dar viena stipri priesaikos laikymosi garantija – Dievo bausmė. Bet kuriuo atveju tai tik moralinio pobūdžio sankcija, nesukelianti jokių teisinių pasekmių. Kita vertus, moralinio imperatyvo galia gali būti gerokai veiksmingesnė priemonė, užtikrinanti įsipareigojimų laikymąsi, nei tik teisinio poveikio priemonės. Siekiant didžiausio priesaikos saugomų vertybių užtikrinimo veiksmingumo, reikėtų derinti vidinį moralinį-imperatyvinį nusistatymą su galimomis priesaikos pažeidimo teisinėmis pasekmėmis.

LŠS atkuriamoji konferencija įvyko tik 1990 m. vasario 15 d., joje buvo priimti Šaulių sąjungos įstatai. Jie buvo įregistruoti netrukus po to, kai 1990 m. kovo 11 d.

31 Lietuvos šaulių sąjungos istorija, supra note 9, p. 266.

32 Tamakauskas, Z. 1941 metų birželio sukilimas be pakampių šešėlių. *Varpas*. 2011, 43: 47.

33 *Ibid.*, p. 48.

buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė – 1990 m. kovo 23 d. Lietuvos Respublikos Ministrų tarybos (Vyriausybės) nutarimu Nr. 78 „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos įstatų registravimo“.³⁴ Registruotų LŠS įstatų 19 ir 20 punktai nustatė, kad „Stodamas į Sąjungą, kiekvienas *asmuo prisiekia arba iškilmingai pasižada būti klusniu ir ištikimu Lietuvos respublikai*. Priesaikos ir pasižadėjimo tekstus nustato Šaulių sąjungos statutas“ ir „Už tarnybinius nusikaltimus ir nusižengimus, *už priesaikos ar iškilmingo pasižadėjimo sulaužymą*, ir už šaulio garbę žeminančius veiksmus *šauliai atsako drausmės tvarka pagal statutą*“. Šis tekstas beveik identiškas 1935 m. LŠS įstatymo 19 ir 20 straipsnių turiniui, o tai rodo, kad šaulio priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo teisiniai institutai įgavo tęstinį pobūdį jau dabartinės Lietuvos Respublikos laikais. LŠS suvažiavimui 1990 m. lapkričio 24 d. patvirtinus LŠS statutą, atsirado ir drausminė priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo sulaužymo pažeidimo sankcionavimo tvarka – pašalinimas iš LŠS.

Tyrimo metu nustatyta, kad asmenys, stojantys į LŠS, prisiekdavo ar iškilmingai pasižadėdavo ištardami, kaip minėta, šiek tiek modifikuotus priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo tekstus. Oficialiai jie buvo paskelbti tik 1992 m. išleisto LŠS Statuto priede.³⁵ Būtent tokią priesaiką davė pirmieji atsikuriančios LŠS nariai.

Šis LŠS statutas buvo taikomas net iki 2000 m. sausio 12 d., nors formaliai joks teisės aktas iki šiol nėra panaikinęs jo galiojimo.

Atsikūrusios LŠS nariai, kaip ir jų pirmtakai, aktyviai dalyvavo ginant Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. 1991 m. sausio mėn. šauliai sudarė nemažą tautos atstovybę – Lietuvos parlamento gynėjų dalį, kuri vėliau tapo 1991 m. sausio 17 d. susikūrusios Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (SKAT – dabar KASP) pagrindu. Daug šaulių nuėjo į atsikuriančias Lietuvos valstybingumą stiprinančias struktūras: muitinę, sienos apsaugą, policiją, kariuomenę ir t. t.

Šauliai, gynę Aukščiausiąją Tarybą-Atkuriamąjį Seimą, 1991 m. sausio 11 d. davė kario priesaiką. Jie prisiekė: „*negailėdamas savo jėgų ir gyvybės ginti Lietuvos valstybę ir jos nepriklausomybę*“, „*sąžiningai vykdyti Lietuvos valstybės įstatymus* ir savo viršininkų įsakymus“, „*šventai saugoti visas patikėtas paslaptis*, Lietuvos priešams jokių žinių neteikti ir *visada dirbti Lietuvos Tėvynės labui*“.³⁶ Kaip matyti iš specialiai šiam įvykiui sukurto dokumentinio filmo, į priesaikos tekstą natūraliai ir neatskiriama buvo įtrauktas sakinyš „Tepadeda man Dievas!“, kuris, autoriaus įsitikinimu, yra būtinas priesaikos instituto elementas. Svarbi ir šios priesaikos davimo vieta bei aplinkybės: priesaika buvo duota Seimo rūmuose, kur ją duoda tik svarbiausi Lietuvos pareigūnai, iki priesaikos davimo buvo duotas 15 minučių trukmės laikotarpis apsispręsti, duoti priesaiką, ar ne. Priesaikos davimo ceremoniją baigė kunigo R. Grigo palaiminimas. Šis veiksmas dar labiau sustiprina prisiekusiojo ryšį su prisiektomis vertybėmis ir nuostatomis, o kartu Dievo autoritetu sustiprina priesaikos laikymosi veiksmingumą.

34 Lietuvos Respublikos Ministrų tarybos nutarimas Nr. 78 „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos įstatų registravimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-01-05]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=3438&p_query=&p_tr2=>>.

35 *Lietuvos šaulių sąjunga. Statutas*. Vilnius: štabo leidinys nr. 2, 1992, p. 12.

36 Glinkis, L. 2011 m. filmas „Laužai prie parlamento“. 1991 sausis. 11 d. Priesaika [diskas]. 2011 m.

Tikslus 1991 m. sausio 12–13 d. Tautos atstovybę gynusių šaulių skaičius dar nustatinėjamas, vienais duomenimis, jų buvo 153³⁷, o kitais apie 300³⁸. Tai sudarė apie ¼ visų Lietuvos parlamente buvusių gynėjų. Šiomis tragiškomis dienomis ir mėnesiais neišvengta ir šaulių aukų: prie Vilniaus televizijos bokšto žuvo du šauliai – D. Gerbutavičius ir I. Šimulionis, o kiek vėliau – 1991 m. gegužės 19 d., eidamas pareigas, saugodamas valstybės sieną, žuvo pasienietis ir šaulys G. Žagunis.

Įvertindamas LŠS indėlį į valstybės gynybinių pajėgumų stiprinimą LR Seimas dar 1996 m. pabaigoje priimamo Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo³⁹ priedėlyje apibrėžė Šaulių sąjungos pobūdį: „Šaulių sąjunga yra *savanoriška sukarinta organizacija*, veikianti pagal savo statutą. Ji yra valstybės remiama *pilietinės savignyos institucija*. Šaulių sąjungos dalyvavimą krašto apsaugos veikloje ir bendradarbiavimą su Krašto apsaugos ministerija reglamentuoja įstatymas. Šaulių sąjungos reikalams Krašto apsaugos ministerija skiria atsakingą pareigūną“.

Lietuvos Respublikos Seimas tais pačiais 1997 m., įsigaliojus minėtam Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui, visuomeninių santykių sritį, susijusią su Lietuvos šaulių sąjunga, ėmėsi pakylėti į įstatymais reguliuojamą, t. y. valstybės formaliai apibrėžtą, organizacijos nariams visuotinai privalomą ir prireikus garantuojamą valstybės prievartos priemonėmis.

1997 m. liepos 2 d. priimto Lietuvos šaulių sąjungos įstatymo⁴⁰ 18 straipsnis reglamentuoja priesaiką ir įveda novelą – *jaunojo šaulio iškilmingą pasižadėjimą*, taip pat paveda LŠS statute nustatyti šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstus „Kiekvienas asmuo, stodamas į Sąjungą, *prisieikia būti ištikimas Lietuvos Respublikai. Šaulio priesaikos bei jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstą ir priėmimo į Sąjungos narius tvarką nustato Sąjungos statutas*“.

Ir iki šiol į LŠS būdavo priimami nepilnamečiai – nuo 16 metų, tačiau įstatymų leidėjas gerokai pajaunino priimamą į LŠS narių amžių ir nustatė, kad šauliais negali būti jaunesni nei 12 metų asmenys. LŠS įstatymo 18 straipsnio 1 dalis reikalavo, kad „Kiekvienas asmuo, stodamas į Sąjungą, *prisieikia būti ištikimas Lietuvos Respublikai*“⁴¹, o tai reiškia, kad ši nuostata dėl priesaikos privalomumo yra taikoma ir asmenims nuo 12 metų. Kadangi šiame įstatyme nebuvo nustatyta, kas naują LŠS statutą turėtų tvirtinti, buvo vadovojamasi 1992 m. išleistu LŠS statutu ir atitinkamai galiojo jame buvę šaulių priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo tekstai ir kitos su tuo susijusios nuostatos. Tačiau *jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo* tekstas jokių teisės aktu nustatytas nebuvo. Taip atsirado teisinio reglamentavimo spraga, diskreditavusi teisinės novelos – *jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo* – atsiradimą ir panaudojimą pagal projektuotą šio instituto paskirtį.

37 Gečas, J. *Parlamento gynėjai*. Vilnius: Nepriklausomybės gynėjų sąjunga, 2011, p. 2–9.

38 Jankus, G. Nepabūgome, nesitraukėme, neišdavėme [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-13]. <<http://www.bal-sas.lt/naujiena/520454/g-jankus-nepabugome-nesitraukeme-neisdaveme>>.

39 Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 2-16.

40 Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 69-1736.

41 *Ibid.*

1999 m. įstatymų leidėjas ištaisė šią klaidą ir tų metų gegužės 11 d. priėmė Lietuvos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymą⁴², kuris pasižymėjo pavydėtinu pastovumu ir galiojo iki 2010 m. (per 10 metų nekeista ir nepapildyta jokia šio įstatymo nuostata!). Šio įstatymo 6 straipsnis numato, kas turėtų būti nustatoma LŠS statute ir šio statuto priėmimo tvarka: „<...> uniformos bei kitų atributų patvirtinimo ir naudojimo tvarką, *priesaikos bei jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstą*, priėmimo į Sąjungos narius, pašalinimo iš jų tvarką ir atsakomybę už statutinius nusižengimus, <...>“, „*Sąjungos statuto projektą, Statuto pakeitimo ir papildymo projektus, pritarus Sąjungos rinktinių atstovų suvažiavime, Krašto apsaugos ministerija teikia tvirtinti Vyriausybei*“.

LŠS įstatymo pakeitimo įstatymo 19 straipsnyje be pakeitimų atkartotos 1997 m. priimto įstatymo 18 straipsnyje įtvirtintos nuostatos, susijusios su priesaika ir jaunojo šaulio iškilmingu pasižadėjimu.

1999 m. priėmus LŠS įstatymą šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstų nustatymo (kaip ir kitų LŠS statutu reglamentuojamų nuostatų) kompetencija buvo priskirta trimis subjektams: Sąjungos rinktinių atstovų suvažiavimui, Krašto apsaugos ministerijai ir Vyriausybei bei nustatomas jų kompetencinis eiliškumas. Lietuvos Respublikos Vyriausybei įstatymu suteikta teisė patvirtinti LŠS statutą, o tai suponuoja jos išskirtinę ir lemiamą reikšmę statuto priėmimo ir patvirtinimo subjektų sistemoje, kartu pakylėja LŠS statutą Lietuvos teisės aktų hierarchijoje ant Vyriausybės nutarimams skirto laiptelio.

LŠS statutas priimtas 2000 m. sausio 12 d., kai Vyriausybė savo nutarimu Nr. 32 jį patvirtino⁴³, o kartu šio statuto skyriuje „Priesaika“ (96–111 punktai) nustatė šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio pasižadėjimo tekstus.

Šiame statute išsamiai nustatoma šaulio priesaikos davimo ceremonija ir kiti su priesaika susiję aspektai, bet sugriaunama ir iki jo įsigaliojimo vyravusi priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo dualistinė tradicija, atėjusi iš tarpukario Lietuvos laikų ir tebesitęsusi iki šio statuto įsigaliojimo 2000 m. sausio 12 d. Nuo LŠS statuto įsigaliojimo šauliai duoda tik priesaiką ir, priklausomai nuo jų santykio su religija, išvardami arba ne žodžius „Tepadeda man Dievas“. *Šaulio iškilmingo pasižadėjimo* institutas nepagrįstai pakeičiamas *jaunojo šaulio iškilmingu pasižadėjimu* taip pakeičiant jo esmę ir giluminę paskirtį, t. y. susiejimą nebe su asmens religijos išpažinimo laisve, bet su jo amžiumi ir statusu organizacijoje. Jaunieji šauliai – tai šauliai nuo 12 iki 18 metų. Ši, autoriaus manymu, esminė klaida, paneigianti priesaikos instituto religinę esmę, atsirado būtent sovietmečiu, kai priesaika (išskyrus kario) buvo eliminuota iš visų gyvenimo sričių, o jos religinė dimensija – ir iš kario priesaikos. Lietuvos teisininkai ir politikai tarpukaryje buvo gerai perpratę priesaikos religinį pradą, kaip būtiną jos atributą, be kurio paprasčiausiai tas institutas negalėtų vadintis priesaika. Todėl tarpukario Lietuvoje ir buvo rastas priesaikos atitikmuo, vadintas „iškilmingo pasižadėjimo“ vardu. Kad sovietmečiu nutrūko teisės tradicija, rodo ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos jurisprudencija: „*Priesaika yra asmens iškilmingas bei tvirtas pasižadėjimas* priiimti jį saistančias

42 Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 47-1468.

43 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos statuto patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 5-147.

pareigas ir jas vykdyti arba pažadas sakyti tiesą, *paprastai kreipiantis ir į Dievą. Tarp priesaikos ir pasižadėjimo nedaroma esminių skirtumų, tos sąvokos traktuojamos kaip beveik vienareikšmės. Tiesa, tam tikrų skirtumų galima aptikti, jeigu kreipsime dėmesį į formos dalykus. Antai priesaika yra apibūdinama kaip iškilmingas ir tvirtas pasižadėjimas. Priesaikų būna įvairių: bažnytinių, valstybinių, tarnybinių, profesinių, teisminių ir t. t.*⁴⁴

Atkreiptinas dėmesys į keletą 2000–2010 m. naudotų šaulių priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstų aspektų.

Pirmiausia šiuose tekstuose neatspindėta LŠS įstatymo pakeitimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies nuostata, kad „kiekvienas asmuo, stodamas į Sąjungą, *prisieikia būti ištikimas Lietuvos Respublikai*“. Vietoj to priesaikos tekste yra *prisiekiama Lietuvos valstybei* <...> *ginti Jos Laisvę ir Nepriklausomybę*. Žinoma, galima būtų polemizuoti, kad neištikimas Lietuvos Respublikai asmuo negintų Lietuvos valstybės laisvės ir nepriklausomybės arba, atvirkščiai, tas, kuris prisiekia ginti Lietuvos valstybės laisvę ir nepriklausomybę, kartu yra ištikimas ir tai valstybei. Bet kuriuo atveju įstatymo leidėjas įstatymo tekste nurodė ne tik valstybės pavadinimą – Lietuvą, bet ir valdymo formą – respubliką, todėl įstatymą įgyvendinančiame teisės akte nustatant abstraktesnį Lietuvos valstybės terminą yra pernelyg laisvai interpretuojama įstatyme suformuota ir išreikšta įstatymų leidžiamosios institucijos valia.

Dar laisvesnė įstatymų leidėjo valios interpretacija yra nustatyta jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekste. Jauniesiems šauliams turėtų būti tiesiogiai taikoma LŠS įstatymo pakeitimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies nuostata, kad „kiekvienas asmuo, stodamas į Sąjungą, *prisieikia būti ištikimas Lietuvos Respublikai*“, nes jie irgi stoja į LŠS. Tačiau vietoj ištikimybės priesaikos Lietuvos Respublikai lieka tik iškilmingas pasižadėjimas „*stropiai rengtis ginti Lietuvos Laisvę ir Nepriklausomybę*“.

Ši, autoriaus nuomone, įstatymo leidėjo valią visiškai iškreipianti nuostata atsirado dėl teisės tradicijų tęstinumo nepaisymo ir klaidingos LŠS įstatymo pakeitimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatos „*Šaulio priesaikos bei jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstą* ir priėmimo į Sąjungos narius bei pašalinimo iš jų tvarką *nustato Sąjungos statutas*“ supratimo. Niekas neprieštarauja, kad šauliai, duodantys šaulio priesaiką, ir jaunesni šauliai, duodantys iškilmingą pasižadėjimą, tampa Sąjungos nariais. Todėl tiek šaulio priesaikos, tiek jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstuose buvo būtina nustatyti prisiekimą arba iškilmingą pasižadėjimą būti ištikimam Lietuvos Respublikai ir taip įvykdyti įstatymo leidėjo nustatytą privalomą sąlygą stojantiems į Sąjungą asmenims. Atkreiptinas dėmesys, kad iki 2000 m. sausio 19 d. galiojusi šaulio priesaika ir šaulio iškilmingas pasižadėjimas taip pat nebuvo pasižadama būti ištikimam Lietuvos Respublikai. Nors šią pareigą nustatęs LŠS įstatymas jau veikė nuo 1997 m. liepos 23 d. Kaip jau buvo nagrinėta anksčiau, jų tekstuose dominuoja prisiekimo ar pasižadėjimo ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę motyvas.

44 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-01-05]. <<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n811111a.htm>>.

Atsirado dar vienas svarbus šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo formuluotės elementas – pasižadėjimas laikytis šaulių etikos. Šis pasižadėjimas gan ilgai negalėjo būti įgyvendintas, nes nebuvo vienos sampratos, kas yra „šaulių etika“. Ir tik 2006 m. spalio 28 d. LŠS Garbės teismo sprendimu Nr. 16 buvo patvirtintas Šaulių etikos (elgesio) kodeksas, kuris „sudarė teisinį pagrindą veiksmingai įgyvendinti šaulių priesaiką arba iškilmingą jaunojo šaulio pasižadėjimą laikytis šaulių etikos<...>“. ⁴⁵ LŠS etikos kodeksas pavedė LŠS Garbės teismui (visuotinio atstovų susirinkimo išrenkamai 2 pakopų kontrolės ir priežiūros institucijai) prižiūrėti, kaip laikomasi šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo.

Visuomeninių santykių raida žengė pirmyn, Lietuvos teisės aktuose keitėsi daug nuostatų, susijusių su nacionalinio saugumo užtikrinimu, su priesaikos institutu. Atėjo eilė pakeisti ir LŠS įstatymą. Nors paskutinį LŠS įstatymo pakeitimo įstatymo projektą inicijavo dar G. Kirkilo vadovaujama Vyriausybė, jis buvo priimtas tik XI Seimo 2009 m. liepos 23 d., o įsigaliojo 2010 m. sausio 1 d. ⁴⁶ Jau pačiame LŠS įstatymo pakeitimo įstatyme, skirtingai nei prieš tai buvusiuose įstatymuose, yra nemažai nuostatų, susijusių su šaulių priesaika ir jaunojo šaulio iškilmingu pasižadėjimu. Tam yra skirtas visas įstatymo 31 straipsnis. LŠS įstatyme ištrauktos nuostatos, stiprinančios priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo veiksmingumą. Nurodoma, kad „atsisakęs duoti šaulio priesaiką ar jaunojo šaulio pasižadėjimą, taip pat davęs šaulio priesaiką ar su išlygomis asmuo negali būti priimamas į LŠS“, nustatomi subjektai – LŠS Garbės teismas ir Krašto apsaugos generalinis inspektorius – galintys nustatyti priesaikos sulaužymo faktą ir taikyti tai kaip pašalinimo iš LŠS ar atleidimo iš einamų pareigų LŠS pagrindą. Nors šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstus nustatyti tradiciškai numatoma LŠS statutu, bet jau įstatyme suformuluotos tam tikros esminės šių dviejų institutų nuostatos – „*prisiekia būti ištikimi Lietuvos valstybei, ginti ir saugoti jos nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, sąžiningai vykdyti šaulio pareigas*“.

Galutinį ir iki galo sutvarkytą šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstą įstatymų leidėjas paveda suformuluoti dviem subjektams, kurie atsakingi už LŠS statuto priėmimą ir patvirtinimą: LŠS padalinių atstovų suvažiavimui ir Krašto apsaugos ministrui (šiuo atveju ministrei R. Juknevičienei). Kartu įstatymų leidėjas LŠS statutą iš Vyriausybės nutarimo lygmens teisės aktų hierarchijoje perkėlė į žemesnį – ministro įsakymo lygmenį: 2009 m. gruodžio 15 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. V-1177 „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos statuto patvirtinimo“ ⁴⁷ buvo patvirtintas LŠS statutas (įsigaliojo 2010 m. sausio 1 d.), kurio visas VIII skyrius (170–182 punktai) yra skirtas šaulio priesaikai ir jaunojo šaulio iškilmingam pasižadėjimui. Nustatyti priesaikų ir jaunųjų šaulių pasižadėjimų tekstai pasirinktinai.

Akivaizdu, kad dabartiniai šaulio priesaikos ir jaunojo šaulio iškilmingo pasižadėjimo tekstai yra neprikaištingai sutvarkyti juridinės technikos ir pastarųjų metų ten-

45 Lietuvos šaulių žurnalas „Trimitas“. Kaunas, 2006, 12: 9.

46 Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 95-4033.

47 Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministro įsakymas „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos statuto patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 6-246.

dencijų šioje srityje (alternatyvūs tekstai su arba be paskutinio sakinio „tepadeda man Dievas“) požiūriu. Tačiau išliko ta pati esminė klaida, susijusi su priesaikos turinio ir paskirties suvokimu. Negalima sakyti, kad šioje srityje nebuvo stengiamasi nieko pakeisti. Būtent pirmą kartą po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Seime svarstant LŠS įstatymo projektą 2009 m. birželio 16 d. buvo registruotas Seimo narių V. Bacevičiaus ir A. Ramanauskaitės-Skokauskienės pasiūlymas Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-3456⁴⁸, kuriuo buvo siūloma grįžti į tarpukario Lietuvoje nusistovėjusį autentišką priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo teisinį reglamentavimą, tačiau šis siūlymas Seimo plenariniame posėdyje palaikymo nesulaukė.

Naujasis LŠS įstatymo pakeitimo įstatymas išgrynino jos tikslus – stiprinti Lietuvos Respublikos nacionalinį saugumą telkiant Lietuvos Respublikos piliečius aktyviai prisidėti prie valstybės gynybinės galios didinimo, viešojo saugumo užtikrinimo, visuomenės pilietinio, patriotinio ir tautinio ugdymo, taip pat ugdyti pasitikinčius savimi, kūrybingus, motyvuotus, drausmingus Lietuvos Respublikos piliečius, pasirengusius ginti Tėvynę ir padėti nelaimės atveju kitiems.

LŠS funkcijos esmingai buvo papildytos ir viešojo administravimo savybių turinčiomis funkcijomis: *„organizuoja ir vykdo šaulių karinį rengimą, taip pat prisideda prie kariuomenės organizuojamų kitų Lietuvos Respublikos piliečių savanoriškų karinio rengimo mokymų ir pratybų bei įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka teikia pagalbą kariuomenei, policijai, Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – Valstybės sienos apsaugos tarnyba), civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos pajėgoms ir švietimo įstaigoms.“*

Pagal tai netrukus buvo suderintos ir kitų įstatymų nuostatos. Štai paskutinis Viešojo administravimo įstatymo pakeitimas nustatė asociacijos teisinę formą turintiems subjektams – o būtent toks subjektas yra Lietuvos šaulių sąjunga (2 straipsnio 2 dalis) – įstatymo nustatyta tvarka įgyti viešojo administravimo subjekto teises:⁴⁹ viešojo administravimo subjektas – *asociacija*, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą. To paties įstatymo 4 straipsnyje nustatyta, kad *„asociacijoms viešojo administravimo įgaliojimai gali būti suteikti: įstatymais, <...> kai tame teisės akte nurodomas konkretus veikiantis ar numatomas steigti subjektas (prireikus jo pavadinimas, paskirtis, teisinė forma, santykiai su kitais viešojo administravimo subjektais ir kt.) ir šiam subjektui nustatomi konkretūs viešojo administravimo įgaliojimai.“*⁵⁰ Tokiu būdu galutinai legalizuoti pagal atliekamų funkcijų pobūdį jau ir taip turėti Šaulių sąjungos viešojo administravimo įgaliojimai. Taip atsiranda šios asociacijos suvalstybinimo prielaidos. Jei ta kryptimi bus einama ir toliau, tai ateityje LŠS virs valstybine institucija, kas *de facto* yra jau dabar.

48 Pasiūlymas Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-3456 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-01-05]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=346337&p_query=&p_tr2>.

49 Viešojo administravimo įstatymo 2, 3, 4, 4(1), 6, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 16, 23, 24, 34 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 44 straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 4-125.

50 *Ibid.*

Išvados ir pasiūlymai

1. Autentiškos teisės raiškos formos turi būti atgaivintos šiuolaikinėse teisės formose (įstatymuose, statutuose), ypač jei jose reglamentuojami teisinių santykių tęstinumą užtikrinantys teisiniai institutai. Šiuo atveju LŠS istorinį tęstinumą pabrėžiantis šaulio priesaikos arba šaulio iškilmingo pasižadėjimo teisinis institutas turi būti siejamas su asmens religijos išpažinimo laisve.

2. Būtina panaikinti nuostatas, nurodančias šauliams prisiekti arba iškilmingai pasižadėti priklausomai nuo jų statuso organizacijoje.

3. Vis dar pasitaikančios netinkamo priesaikos instituto teisinio reglamentavimo apraiškos nepaneigia šio instituto sugrąžinimo į Lietuvos teisės aktus ir mūsų visų gyvenimą reikšmingumo. Šaulių priesaikos, kaip atskiro su priesaikos institutu susijusio atvejo, tyrimas akivaizdžiai parodė priesaikos instituto reikšmės stiprėjimą Lietuvoje.

4. Atliktas LŠS priesaikos ir iškilmingo pasižadėjimo istorinės genezės chronologinis tyrimas sudaro realias prielaidas konstruoti istorinį priesaikos teisinio instituto tyrimo metodą, kurį taikant būtų tiriamos ir kitos priesaikos.

5. Šaulio priesaika yra tik priemonė siekiant vertybių, nustatytų pačiose priesaikose ir jas reglamentuojančiuose teisės aktuose, dominavimo. Užtikrinant priesaikos paskirties veiksmingumą reikia derinti vidinį nusistatymą laikytis duotos priesaikos ir grėsmės susilaukti teisinių sankcijų už priesaikos sulaužymą.

6. Šaulio priesaikos ir šaulio iškilmingo pasižadėjimo dualistinis tapatumas nustatomas per šių neatskiriamai susijusių teisinių institutų siekiamų vertybių tapatybę ir tų vertybių apsaugos užtikrinimo funkciją. Šaulio priesaika vis dėlto yra pirminis institutas, iš jo buvo išvestas ir šaulio pasižadėjimo institutas.

Literatūra

- Baublys, L.; Beinoravičius, D., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2010.
- Didysis Lietuvos parlamentarų biografinis žodynas*. Ragauskas, A.; Tamošaitis, M. (sud.). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, T. 2.
- Didysis Lietuvos parlamentarų biografinis žodynas*. Ragauskas, A.; Tamošaitis, M. (sud.). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007, T. 3.
- Gečas, J. *Parlamento gynėjai*. Vilnius: Nepriklausomybės gynėjų sąjunga, 2011.
- Jankus, G. *Nepabūgome, nesitraukėme, neišdavėme* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-13]. <<http://www.balsas.lt/naujiena/520454/g-jankus-nepabugome-nesitraukeme-neisdaveme>>.
- Krašto apsauga. *Krašto apsaugos ministerijos informacinis leidinys*. 2008, 20(149).
- Laikinis Lietuvos šaulių sąjungos vidaus tvarkos statutas*. Kaunas: K. Narkevičiaus ir V. Atkočiūno spaustuvė, 1925.
- Glinskis, L. 2011 m. filmas „Laužai prie Parlamento“. 1991 sausis. 11 d. Priesaika.
- Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-241.

- Lietuvos Respublikos Konstitucija*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-01-05]. <<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n811111a.htm>>.
- Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministro įsakymas „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos statuto patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 6-246.
- Lietuvos Respublikos Ministrų tarybos nutarimas Nr. 78 „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos įstatų registravimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-01-05]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=3438&p_query=&p_tr2=>>.
- Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 2-16.
- Lietuvos Respublikos Pasipriešinimo 1940–1990 metų okupacijoms dalyvių teisinio statuso įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 12-230.
- Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija „Dėl Jono Žemaičio pripažinimo Lietuvos valstybės vadovu“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 30-1166.
- Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 69-1736.
- Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 47-1468.
- Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 95-4033.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos šaulių sąjungos statuto patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 5-147.
- Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919–2004*. Kavaliauskas, V.; Širvinskas, J.; Jegelevičius, S. (sud.). Kaunas: Lietuvos šaulių sąjunga, 2005.
- Lietuvos šaulių sąjunga. Statutas*. Vilnius: LŠS Štabo leidinys Nr. 2, 1992.
- Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1921, Nr. 70-624.
- Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1924, Nr. 166-1154.
- Lietuvos šaulių sąjungos istorija*. Liekis, A. (sud.). Vilnius: Lietuvos šaulių sąjungos centro valdyba, 1992.
- Lietuvos šaulių žurnalas „Trimitas“*. Kaunas, 2006, Nr. 12.
- Pagrindiniai Lietuvos šaulių sąjungos įstatymai*. Kaunas: Lietuvos valstybės spaustuvė, 1919.
- Pasiūlymas Lietuvos Respublikos šaulių sąjungos įstatymo pakeitimo įstatymo projektui Nr. XP-3456 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-01-05]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=346337&p_query=&p_tr2=>>.
- Pūtvis-Putvinskis, V. *Gyvenimas ir parinktieji raštai*. Čikaga: LŠS tremtyje leidinys, 1973.
- Rėmeris (Romeris), M. *Lietuvos sovietizacija 1940–1941*. Vilnius: Lituanius, 1989.
- Steigiamojo Seimo 1920 m. gegužės 15 d. Lietuvos Nepriklausomybės deklaracija [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-10]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1666&p_d=2817&p_k=1>>.
- Šaulių sąjungos įstatymas ir statutas*. Kaunas: Šaulių sąjungos leidinys, 1936.
- Šaulių sąjungos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1935, Nr. 490-3423.
- Šaulių sąjungos Karinės organizacijos dėsniai. *Valstybės žinios*. 1921, Nr. 71-637.
- Tamakauskas, Z. 1941 metų birželio sukilimas be pakampių šešėlių. *Varpas*. 2011, 43.
- Viešojo administravimo įstatymo 2, 3, 4, 4(1), 6, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 16, 23, 24, 34 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 44 straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 4-125.

MISSION OF THE NATIONAL GUARD'S OATH AND IT'S IMPLEMENTATION

Audrius Skaistys

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The importance of oaths to our society is rising, but they have never been the object of a comprehensive, systematic study. Historically the Law history of Lithuania followed a natural evolutionary tradition. That however cannot be said about the development of relations concerning the institute of the Oath and the related social aspect. Oath had achieved a great significance in the nation, was universally spread, and was applied during all the periods in all aspects of human activity discussed in the presented article. The present article is a comprehensive study of the historical origin, purpose, mission, form and meaning development of the National Guard's oath in Lithuania. The historical, religious and legal aspects of the oath and the pledge, the social effectiveness of the abovementioned oath and pledge institutions are analysed in it.*

In this article the oath of a member of the National Guards is analyzed as a model of military oath, since its origin in 1919 up to the present. Among all oaths of this period this oath stands out for the fact that had continued uninterrupted throughout its existence. It has developed in a natural way.

Topics covered include the nature of National Guards oaths; the functions they performed within communities and the relations between them; their exploitation in legal act texts and at critical moments in history; and connections between the phenomena of National Guards oaths and those with which guards came into contact, from the soldiers of regular army to freedom fighters (guerillas).

During the years of Soviet occupation (1940-1990) the institute of Oath was in fact completely eliminated from all spheres of public life apart from military. Within the period of 50 years soldiers were the only group of young people swearing an oath. Lithuanians were taken to compulsory service in Soviet army and also were forced to make a Soviets army oath. Many, refusing to swear such an oath, were repressed.

Lithuanian National guards as guerillas, fighting the occupants, kept the institute of Oath. The governing body of the guerillas movement was legitimized as the Government of Lithuania. The National Guards organization existed in exile in the USA, Canada, Australia, etc. from 1954. And they also took the Oath.

The article gives an answer of nature prevailing to the oaths — religion and law, and pledge — only law, regarding periods of development of these institutions and society. Such analysis of the Oath Institution will enable identification of changes in its mission and meaning in Lithuania. That could be the basis concentrating attempts to legally establish the present Institution; and which might provide further preconditions to strengthen and to prove the efficiency of its application in the law of Lithuania.

Keywords: *National Guard, pledge, oath, the formula of the oath.*

Audrius Skaistys, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos ir istorijos katedros lektorius; Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto biuro eurointegracinis patarėjas. Mokslinių tyrimų kryptys: teisės teorijos, teisės istorijos ir konstitucinės teisės problemos, priesaika, pasižadėjimas, konstitucinės sankcijos.

Audrius Skaistys, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Philosophy of Law and Legal History, Lecturer; Eurointegrational Advisor to the Committee on Education, Science and Culture of the Lithuanian Parliament. Research interests: the problems of theory of law and legal history, and constitutional law, oath, pledge, constitutional penalties.